

راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در کشور به عنوان ابزاری برای

مقابله با جنگ نرم دشمن

سعید ملکی^۱، داود حاتمی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۸/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۱۰

چکیده

جنگ نرم یکی از گسترده‌ترین و پیچیده‌ترین راهبردهای آمریکا و متحدان غربی آن برای ایجاد تغییرات سیاسی در جمهوری اسلامی ایران است. رهبر معظم انقلاب در دو دهه اخیر، مهم‌ترین راهبرد دشمن علیه جمهوری اسلامی را، جنگ نرم معرفی کرده‌اند. ایشان در این زمینه، به منظور شناخت بیشتر جامعه و نخبگان، جنگ نرم را با ادبیات مختلف معرفی و به خوبی تبیین فرموده‌اند. معظم له در دیدار با جمع زیادی از بسیجیان کشور در سال ۱۳۸۸ فرمودند: جنگ نرم، یعنی جنگ به وسیله ابزارهای فرهنگی و پیشرفته. همچنین در دیدار با خانواده‌های شهدای استان کردستان در سال ۱۳۸۸ فرمودند: جنگ نرم، یعنی تهاجم به مرزهای ایمانی، عقیدتی و فرهنگی. رهبر معظم انقلاب اسلامی در پی حوادث بعد از انتخابات دهمین دوره ریاست جمهوری، از به راه افتادن جنگ نرم دشمنان علیه جمهوری اسلامی سخن گفتند و اولویت کنونی کشور را مقابله با جنگ نرم دشمنان اعلام کردند. در جنگ نرم، دشمنان از قدرت نرم استفاده کرده، با استفاده از ابزارهای فرهنگی و رسانه‌های گروهی درصدد دستیابی به اهداف خود هستند. لذا برای مقابله با جنگ نرم باید از قدرت نرم استفاده کرد؛ که یکی از اصلی‌ترین این سازوکارها ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه است. این فرهنگ بایستی با جدیت در برنامه‌ریزی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور مدنظر قرار گیرد؛ تا اینکه فضای عمومی جامعه ما از وجود این فرهنگ متعالی بهترین و بیشترین تأثیر را بپذیرد.

کلیدواژه‌ها: فرهنگ ایثار و شهادت، جنگ نرم، تهاجم فرهنگی، ایران، دشمن.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱- دانشیار دانشگاه شهید چمران اهواز، malekis@scu.ac.ir

۲- کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه سیستان و بلوچستان، Davoud.hatami@yahoo.com

مقدمه

مقام معظم رهبری از ابتدای دهه ۷۰، روشنگری‌های فراوانی درباره اهمیت تهاجم فرهنگی و جنگ نرم دشمن علیه جمهوری اسلامی داشته‌اند. ایشان آرایش تهاجمی فرهنگی دشمن را علیه انقلاب بسیار خطرناک معرفی کرده، در اهمیت جنگ نرم، خطر آن را «برابر با جنگ نظامی» معرفی می‌کنند. همچنین معظم له معتقدند: «امروز فوری‌ترین هدف دشمنان، تسخیر پایگاه‌های فرهنگی در کشور است» (پیام کنگره جامعه اسلامی دانشجویان در مشهد، ۱۳۸۰).

دانشمندان علوم سیاسی و استراتژیست‌ها از منظری، قدرت را به نرم^۱ و سخت^۲ تقسیم می‌کنند (علی‌پور، ۱۳۸۷: ۱). اصطلاح تهدید نرم از جمع دو کلمه «تهدید» به معنی ترساندن و بیم دادن و «نرم» به معنای هر چیز ملایم تشکیل شده است. جنگ یا براندازی نرم، از مفاهیمی است که تقریباً از اواخر دهه ۷۰ و اوایل دهه ۸۰ میلادی، مورد توجه مراکز اطلاعاتی - امنیتی در غرب قرار گرفت و از اوایل دهه ۹۰ میلادی وارد فاز عملیاتی شد. از همان زمان که دگرگونی‌های نرم به مرحله اجرا رسید، تعاریف گوناگونی از ماهیت آن ارائه شده است که در زیر به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

- اجرای برنامه‌های حساب شده مسالمت‌آمیز به منظور تغییر سیستم سیاسی یک کشور و یا ایجاد تغییر و تحول مورد نظر در حاکمان و مردم جوامع مدنظر، از تعاریفی است که به شاخصه‌ها و اهداف اصلی جنگ نرم اشاره دارد (عربی و حاتمی، ۱۳۹۲: ۲).

- جوزف نای^۳ قدرت نرم را «توانایی شکل‌دهی ترجیحات دیگران» تعریف کرد. وی قدرت سخت را به «قدرت برای اجبار» و قدرت نرم را به «قدرت برای جذب و اقناع» تعریف می‌کند (ملکی و حاتمی، ۱۳۹۲: ۶۸).

- کرلانتریک^۴، پژوهشگر بنیاد کارنگی^۵، قدرت نرم را این‌گونه تعریف می‌کند: «قدرت نرم به آن دسته از قابلیت‌ها و توانایی‌های کشور اطلاق می‌شود که با به‌کارگیری ابزاری چون

- 1- Soft Power
- 2- Hard Power
- 3- Joseph Nye
- 4- Krlantzyk
- 5- Carnegie

فرهنگ، آرمان یا ارزش‌های اخلاقی به صورت غیرمستقیم بر منافع یا رفتار، موجودیت سایر کشورها اثر می‌گذارد.» به گفته جین شارب^۱، هدف جنگ نرم تغییر دولت‌های نامطلوب یا فروپاشی حکومت‌ها و کسب قدرت سیاسی است و به صلح‌طلبی، اعتقادات اخلاقی و مذهبی ربطی ندارد. جنگ نرم گزینه‌ای به جای جنگ سخت و مسلحانه برای رویارویی با حکومت‌های مورد نظر است (رنجبران، ۱۳۸۸: ۲۹).

کلید خوردن جنگ نرم علیه ایران در مقطع فعلی را باید ناشی از گسترش حس تنفر از آمریکا در جهان دانست که به نظر سران کاخ سفید، «ایران» مرکز اصلی ایجاد این تنفر و گسترش آن است.

مقام معظم رهبری در یک راهبرد بلندمدت، از مفاهیم تهاجم فرهنگی (۱۳۷۰) تا ناتوی فرهنگی^۲ (۱۳۸۵) و جنگ نرم (۱۳۸۸) به عنوان دغدغه‌های اصلی کشور یاد می‌کنند (رنجبران، ۱۳۸۸: ۱۸).

جنگ نرم ⇒ تهدید نرم ⇒ ناتوی فرهنگی ⇒ شیخون فرهنگی ⇒ تهاجم فرهنگی

شکل ۱- فرایند تکوین جنگ نرم (استنتاج از دیدگاه مقام معظم رهبری مدظله‌العالی)
(ملکی و حانمی، ۱۳۹۲: ۷۵)

گاه برخی مفاهیم و واژه‌ها حامل تغییرات پارادایمی^۳ هستند. مفاهیمی هم‌چون جنگ نرم و تهدید نرم، از این جمله به شمار می‌آیند. آنها تنها به ظهور شیوه‌های جدید مبارزه یا تحولات سیاسی و امنیتی نو پدید اشاره ندارند، بلکه فراتر از آن، خبر از ظهور مکتب جدیدی در عرصه رقابت‌ها و محاصمه‌های بین‌المللی می‌دهند (رنجبران، ۱۳۸۸: ۲۹). با توجه به مطالب ذکرشده، بهتر می‌توان ضرورت و اهمیت این موضوع و انتخاب آن را درک کرد. بنابراین، ضروری است با توجه به موفقیت و جایگاه حساس و راهبردی جمهوری اسلامی ایران، به شکل جدی و شایسته با این جبهه جنگی برخورد کرد و سازوکارهای لازم را در حوزه‌های نظری و کاربردی فراهم

1- Jane Sharb

2- Cultural NATO

3- Paradigm

ساخت به طور مسلم، یکی از مهم ترین ابزارهای جمهوری اسلامی ایران در این جنگ نابرابر «ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در کشور» است. لذا این مقاله که به صورت کاربردی - توسعه‌ای و با روش بررسی توصیفی - تحلیلی است و اطلاعات مورد نیاز آن از مراکز علمی، مجلات، کتابخانه‌ها و اسناد کسب شده و از شبکه‌ها و پایگاه‌های اطلاع‌رسانی، مانند: اینترنت و کتب تاریخی و مذهبی نیز بهره برده است؛ می‌کوشد تا راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در کشور را به مثابه ابزاری برای مقابله با جنگ نرم دشمن تبیین کند.

مبانی نظری

- جنگ نرم^۱

جنگ نرم، روشی برای غلبه یک طرف بر طرف دیگر بدون استفاده از ابزار و تجهیزات نظامی و قوه قهریه است که به صورت جذبی و اقناعی انجام می‌گیرد. در این جنگ مهاجم تلاش می‌کند که با اقدامات نرم‌افزارانه بر حوزه افکار و باورهای جامعه هدف تأثیر گذارد و با ایجاد تغییرات اساسی در این حوزه، طرف مقابل را تسلیم خود کند (عربی و حاتمی، ۱۳۹۲: ۹).

- ماهیت جنگ نرم

ماهیت جنگ نرم، به ماهیت قدرتی برمی‌گردد که در این جنگ از آن استفاده می‌شود. این جنگ ماهیتی غیرخشونت‌آمیز دارد و بر همین اساس، غیرملموس و زیرسطحی است.

- اهداف در جنگ نرم

در جنگ سخت، اهداف عمدتاً مراکز نظامی، منابع و ذخایر راهبردی، مراکز صنعتی و اقتصادی و نیز جمعیت است. مهاجم با تخریب این اهداف به دنبال تسلیم کردن طرف مقابل است. اما در جنگ نرم مهاجم با به کارگیری قدرت نرم، در پی رسیدن به خواسته‌هایش از طریق جذب و متقاعد ساختن طرف مقابل است. در جنگ نرم، دشمنان برای رسیدن به چنین وضعیتی چهار نوع تغییر را به صورت فرایندی دنبال می‌کنند:

ایجاد تغییر در باورها

باورها و اعتقادات در هر جامعه‌ای ریشه و اساس فرهنگ آن محسوب می‌شود. اگر در هر

جامعه‌ای فرهنگ عامل اصلی در جهت‌دهی به زندگی، حرکات و رفتارها به حساب آید، در فرهنگ که مجموعه‌ای از عناصر، آن را تشکیل می‌دهد، اعتقادات و باورها نقشی اساسی دارند. در جنگ نرم هدف اصلی و اساسی که مهاجم مورد توجه قرار می‌دهد و به دنبال ایجاد تغییر در آن است، همین باورها و اعتقادات می‌باشد (نوروزی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۶).

ایجاد تغییر در افکار و اندیشه‌ها

افکار و اندیشه‌های مردم هر جامعه را باورها و اعتقادات آن جامعه می‌سازد. بدیهی است چگونگی فکر کردن در یک جامعه دینی و مذهبی، متفاوت از فکر کردن و اندیشیدن در یک جامعه غیردینی و غیرمذهبی است. جنگ نرم در پی از پای در آوردن اندیشه و تفکر جامعه هدف است تا حلقه‌های فکری و فرهنگی آن را سست کرده، با بمباران خبری و تبلیغاتی، در نظام سیاسی - اجتماعی حاکم تزلزل و بی‌ثباتی تزریق کند (ماه پیشانیان، ۱۳۸۶: ۷۴-۵۴).

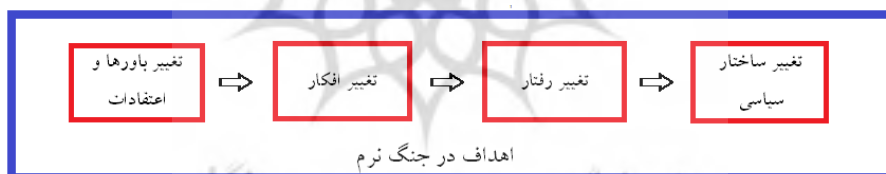
ایجاد تغییر در رفتارها

ایجاد تغییر در رفتارها، از دیگر اهداف مهاجم در جنگ نرم است. هرگاه مهاجمی بخواهد از طریق جنگ نرم، بر ملتی تسلط پیدا کند و او را تسلیم خود سازد، تلاش می‌کند تا رفتارهای مردم آن جامعه را آن گونه که می‌خواهد تغییر دهد. چنانچه مهاجم از طریق جنگ نرم بتواند در باورها، اعتقادات، افکار و اندیشه‌های جامعه هدف تغییر ایجاد کند، موفق می‌شود به راحتی رفتارهای مردم جامعه هدفش را نیز تغییر دهد.

مدل‌های رفتاری در هر جامعه‌ای براساس باورها و افکار مردم آن جامعه شکل می‌گیرد. لذا با تغییر این باورها و افکار، مدل‌های رفتاری جدیدی جایگزین مدل‌های رفتاری قبلی می‌شود (نوروزی و همکاران، ۱۳۸۸: ۲۸-۲۶).

ایجاد تغییر در ساختار سیاسی

در جنگ نرم، سلطه بر یک جامعه، هدف نهایی مهاجم به حساب می‌آید. در واقع، اگر امروز دشمنان علیه جمهوری اسلامی جنگ نرم به راه انداخته‌اند، به دنبال ساقط کردن جمهوری اسلامی و سلطه بر کشور ایران هستند. رمز ماندگاری و مقاومت یک نظام سیاسی در برابر فشارهای خارجی و دشمنان، حمایت‌های گسترده، همه‌جانبه و مستمر مردم از آن نظام سیاسی است. در واقع، پیوند عمیق ملت با دولت و برخورداری یک نظام سیاسی از حمایت‌های مردمی، موجب می‌شود تا آن نظام بتواند در برابر هر نوع فشار و توطئه خارجی مقاومت کند و شکست‌ناپذیر شود. در جنگ نرم دشمنان یک ملت و نظام سیاسی آن، تلاش می‌کنند تا با ایجاد تغییر در اعتقادات، باورها، افکار و اندیشه‌های مردم، رفتارهای حمایتی از نظام سیاسی را به رفتارهای غیرحمایتی و چالشی تغییر دهند. چنانچه در این فرایند ایجاد تغییر، عامل جنگ نرم موفق شود، به راحتی با مشروعیت‌زدایی و مقبولیت‌زدایی از نظام سیاسی در میان مردمش، می‌تواند با کمک همان مردم و براساس باورها، اعتقادات، افکار و رفتارهای جدید، ساختار سیاسی را تغییر داده، نظام سیاسی دلخواه خود را مستقر سازد (عربی و حاتمی، ۱۳۹۲: ۱۱-۹). بنابراین، اهداف فرایند جنگ نرم را می‌توان در مدل زیر خلاصه کرد:

شکل ۲- اهداف جنگ نرم (توسیم، نگارندگان، ۱۳۹۲)

ابعاد و راهکارهای مقابله با جنگ نرم از دیدگاه مقام معظم رهبری

۱. اتحاد مردم و جریان‌های سیاسی، و دوری از اختلاف، تردید و بدبینی: دشمنان نظام همواره سعی کرده‌اند با ایجاد اختلاف، چنددستگی و تقابل و در نهایت، درگیری بین اقوام و مذاهب گوناگون و همچنین تنش بین جریان‌های سیاسی، هم در بعد ملی و هم در سطح جهان اسلام، به اهدافشان برسند. مقام معظم رهبری در این باره می‌فرمایند: «دشمن در جنگ نرم تلاش دارد

با استفاده از ابزارهای فرهنگی و ارتباطاتی پیشرفته و با شایعه و دروغ‌پراکنی و استفاده از برخی بهانه‌ها، میان آحاد مردم تردید، بدبینی و اختلاف ایجاد کند... در قضایای پس از انتخابات، به بهانه انتخابات، ایجاد تردید و اختلاف کردند تا دل‌های مردم نسبت به یکدیگر و نسبت به مسئولان چرکین شود و در چنین فضای مشوش و شلوغی، عناصر مغرض، خائن و دست‌آموز خود را برای کارهای اخلاک‌گرانه وارد صحنه کنند؛ اما به دلیل بصیرت مردم به نتیجه نرسیدند... هر اقدامی که موجب مغشوش و تهمت‌آلود شدن فضا شود و مردم را نسبت به یکدیگر بدبین و مردد کند، به ضرر کشور است... من اصرار دارم که آحاد مردم و جریان‌های مختلف سیاسی، همه با یکدیگر متحد، در مقابل آن افراد معدودی باشند که مخالف اصل انقلاب و استقلال کشور هستند و هدف آنها تقدیم کشور به آمریکا و استکبار است... به کسانی که به دنبال مصالح کشور هستند، توصیه می‌کنم از این اختلاف‌های جزئی و غیراصولی صرف نظر کنند» (دیدار با هزاران نفر از بسیجیان سراسر کشور، ۱۳۸۸). ایشان همچنین با تأکید بر تحکیم وحدت و بروز نشانه‌های آن می‌فرمایند: «امروز نشانه‌های وحدت عمومی و همدلی مردم قابل مشاهده است که مناظر بی‌نظیر آن، حضور مردم در نمازهای جمعه ماه مبارک رمضان، حضور گسترده در راهپیمایی روز قدس و حضور با عظمت در نماز عید فطر در سراسر کشور است... همه باید در مقابل این وحدت سر تعظیم فرود آورند و در جهت تحکیم آن تلاش کنند... باید هرآنچه که امکان‌پذیر است در جهت حفظ و تقویت وحدت مذهبی و وحدت قومی تلاش شود» (دیدار با رئیس و نمایندگان مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۸).

۲. تقویت و پر بار کردن فعالیت‌های فرهنگی و هنری: از دیدگاه رهبر معظم انقلاب اسلامی، نیروهای فرهنگی نقشی بسیار حساس و مهم در باورسازی و وجود تهاجم فرهنگی و مقابله با آن دارند. ایشان با بیان اینکه حرکت عظیم انقلاب اسلامی هنوز در اوایل راه خود است، با تأکید بر تأثیر هنر می‌فرمایند: «من به شما عرض می‌کنم که این حرکت عظیم انقلاب اسلامی، یک حرکت تمام‌شده نیست. حالا یک گوشه از لشکر آن من و شمایم که حالا یک ذره مثلاً اهل ادب و فرهنگ و اینها محسوب می‌شویم؛ «و لله جنود السماوات والارض»؛ ... این حرکت عظیمی که با انقلاب اسلامی شروع شد، یک حرکت تمام‌شده نیست؛ مطلقاً تمام‌شده نیست، آن حرکت ادامه دارد. همین‌که حالا معمول شده که در بیان‌ها و در تلویزیون و توی تبلیغات

و توی دادگاه و توی زبان همه، می گویند: جنگ نرم؛ راست است، این یک واقعیت است؛ یعنی الان جنگ است. البته این حرف را من امروز نمی‌زنم، من از بعد از جنگ - از سال ۶۷- همیشه این را گفته‌ام؛ بارها و بارها. علت این است که من صحنه را می‌بینم؛ چه بکنم اگر کسی نمی‌بیند؟!... این تمام نشده. چون تمام نشده، همه وظیفه داریم. وظیفه مجموعه فرهنگی و ادبی و هنری هم وظیفه مشخصی است: بلاغ، تبیین؛ بگویند، خوب بگویند. من همیشه تکیه بر این می‌کنم: بایستی قالب را خوب انتخاب کنید و هنر را بایستی تمام عیار توی میدان بیاورید؛ نباید کم گذاشت، تا اثر خودش را بکند» (دیدار با جمعی از شعرا، فرهیختگان و اهالی فرهنگ، ۱۳۸۸).

۳. امید به آینده و دیدی خوش‌بینانه همراه با اعتماد به نفس به دور از ناامیدی: مقام معظم رهبری، امید و اعتماد به نفس را سبب ناامیدی مخالفان دانسته، در این باره می‌فرماید: «مخدوش کردن نشانه‌های امید و تبدیل آنها به نشانه‌های یأس و تردید و القای بن‌بست و سیاه‌نمایی و در نهایت گرفتن پویایی جامعه یکی از خطوط مخالفان است» (دیدار با رئیس و نمایندگان مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۸). ایشان در این باره به‌طور صریح در دیدار با نخبگان می‌فرمایند: «عزیزان من! شرط اصلی فعالیت درست شما در این جبهه جنگ نرم، یکی نگاه خوش‌بینانه و امیدوارانه است. نگاهتان خوش‌بینانه باشد. ببینید، من در مورد بعضیتان به جای پدر بزرگ شما هستم. من نگاهم به آینده، خوش‌بینانه است؛ نه از روی توهم، بلکه از روی بصیرت. شما جوانید - مرکز خوش‌بینی - مواظب باشید نگاهتان به آینده، نگاه بدبینانه نباشد؛ نگاه امیدوارانه باشد، نه نگاه نومیدانه. اگر نگاه نومیدانه شد، نگاه بدبینانه شد، نگاه «چه فایده‌ای دارد» شد، به دنبالش بی‌عملی، به دنبالش بی‌حرکی، به دنبالش انزوا است؛ مطلقاً دیگر حرکتی وجود نخواهد داشت؛ همانی است که دشمن می‌خواهد» (دیدار با دانشجویان و نخبگان علمی، ۱۳۸۸). ایشان هم چنین می‌فرمایند: «باید درست در جهت مخالف برنامه دشمن که به دنبال ایجاد فضای یأس و ناامیدی در دانشگاه‌هاست، حرکت و محیط درس و دانشگاه‌ها را فضای امید به آینده کرد» (دیدار با جمعی از استادان و اعضای هیأت علمی، نخبگان و رؤسای دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی، ۱۳۸۸). ایشان همچنین با تأکید بر مسئله اعتماد به نفس در بین دانشجویان می‌فرمایند: «چرا من مسئله اعتماد به نفس را اصلاً مطرح می‌کنم؟ مگر در کشور چه

اتفاقی افتاده که بنده اصرار دارم روی اعتماد به نفس ملتمان یا جوانانمان تکیه کنم؟ توضیحی وجود دارد. ملت ما بر اثر انقلاب، بر اثر دفاع مقدس، بر اثر تأثیر شخصیت ویژه امام - که حالا بعد اگر ان‌شاء‌الله یادماند، اشاره می‌کنم که در ایجاد اعتماد به نفس ملی، شخص امام و عناصر تشکیل‌دهنده شخصیت او، یکی از بیشترین تأثیرها را داشت - و بر اثر پیشرفت‌های گوناگون، امروز به یک نصاب قابل قبولی از اعتماد به نفس دست‌یافته است. بیم آن هست که در عرصه جنگ‌های روانی و تبلیغاتی و به اصطلاح جنگ نرم بین ما و دشمنانی که بسیار اصرار بر ادامه این نبرد دارند، این اعتماد به نفس یا خدشه پیدا کند، تضعیف بشود، متزلزل بشود یا لاقفل در حدی که ملت ما به آن احتیاج دارد، پیش نرود. ما در نیمه راهیم. من به عیان می‌بینم که در ذهن، زبان و عمل بسیاری از برجستگان کشورمان این اعتماد به نفس هنوز به حد نصاب لازم نرسیده است» (دیدار با دانشجویان دانشگاه‌های استان یزد، ۱۳۸۶).

۴. راه‌اندازی کرسی‌های آزاداندیشی و نظریه‌پردازی آزاد: با توجه به اینکه دستگاه تبلیغی و رسانه‌ای فرهنگی استکبار با ارائه اخبار و اطلاعات شبهه‌انگیز و اغلب نادرست در زمینه رهبران و نهادهای جمهوری اسلامی در صدد القای ناکارآمدی جمهوری اسلامی ایران و ایجاد شک و شبهه در مورد ارزش‌های دینی و هنجارهای مذهبی هستند، وجود تمهیداتی به منظور تبادل آرا و اندیشه‌ها برای جریان‌های سیاسی کشور امری بسیار ضروری به نظر می‌رسد. مقام معظم رهبری در این زمینه می‌فرمایند: «بهترین زمینه برای ایجاد فضای اظهارنظر آزاد، تسریع در راه‌اندازی کرسی‌های آزاداندیشی در دانشگاه است» (دیدار با جمعی از استادان و اعضای هیأت علمی، نخبگان و رؤسای دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی، ۱۳۸۸).

۵. بصیرت‌آحاد جامعه و به ویژه نخبگان: بصیرت یکی از مهم‌ترین راهبردهای ارائه‌شده و مورد تأکید مقام معظم رهبری، به‌ویژه درباره حوادث بعد از انتخابات و فتنه اخیر، برای مقابله با جنگ نرم است. ایشان در جمع مردم خونگرم چالوس و نوشهر در ارتباط با ضرورت وجود بصیرت می‌فرمایند: «بصیرت قطب‌نمای حرکت صحیح در اوضاع اجتماعی پیچیده امروز است؛ به‌گونه‌ای که اگر کسی این قطب‌نما را نداشت و نقشه‌خوانی بلد نبود، ممکن است ناگهان خود را در محاصره دشمن ببیند. اگر بصیرت نباشد، انسان حتی با نیت خوب ممکن است گمراه شود و در راه بد قدم بگذارد» (در جمع مردم خونگرم چالوس و نوشهر، ۱۳۸۸).

معظم له دلیل تمرکز دشمن روی خواص را نفوذ آنها در میان مردم دانسته، می‌فرماید: «امروز به گمان من، هدف و آماج دشمن، «خواص» است. می‌نشینند طراحی می‌کنند تا ذهن خواص را عوض کنند، برای اینکه بتوانند مردم را بکشانند، چون خواص تأثیر می‌گذارند و در عموم مردم نفوذ کلمه دارند. یکی از وظایف اصلی امروز من و شما همین است. ما بصیرت خودمان را در مسائل گوناگون تقویت کنیم و بتوانیم ان‌شاءالله بصیرت مخاطبان و مستمعان خودمان را هم زیاد کنیم» (دیدار با رئیس و نمایندگان مجلس خبرگان رهبری، ۱۳۸۸). ایشان با تأکید بر نقش نخبگان و خواص جامعه در اشاعه بصیرت می‌فرمایند: «بصیرت مهم است. نقش نخبگان و خواص هم این است که این بصیرت را نه فقط در خودشان، در دیگران هم به وجود بیاورند. آدم گاهی می‌بیند که متأسفانه بعضی از نخبگان خودشان هم دچار بی‌بصیرتی‌اند، نمی‌فهمند. اصلاً ملتفت نیستند. یک حرفی ناگهان به نفع دشمن می‌زنند» (در جمع اعضای دفتر رهبری و سپاه ولی امر، ۱۳۸۸).

۶. ایستادگی و عدم سازش در برابر دشمنان انقلاب و نظام اسلامی: شاید بتوان صلابت و ایستادگی حضرت امام (ره)، مقام معظم رهبری و ملت ایران اسلامی را بر سر ارزش‌ها، در برابر فتنه‌ها، فزون‌خواهی‌ها، فشارها و تهدیدهای دشمنان جمهوری اسلامی، رمز موفقیت نظام در مهار جنگ نرم دشمنان دانست. استکبارستیزی در خطبه‌های نماز جمعه تاریخی ۲۹ خرداد ۱۳۸۸ توسط مقام معظم رهبری به‌طور ویژه مورد تأکید قرار گرفت. رهبر معظم انقلاب در این باره می‌فرماید: «به صراحت اعلام می‌کنیم ما با استکبار و نظام سلطه و تسلط چند کشور بر جهان مخالفیم و نخواهیم گذاشت این چند دولت با سرنوشت دنیا بازی کنند» (دیدار با هزاران نفر از مردم آذربایجان، ۱۳۸۸). ایشان در دیدار با مردم مازندران، حجت را بر استکبار جهانی و جریان مصلحت‌اندیش، سازشکار و تحمیل‌گر داخلی تمام کردند و فرمودند: «در مقاطعی برخی طراحی‌های دشمن برای وادار کردن نظام اسلامی به باج دادن بوده است؛ اما امام بزرگوار هیچ‌گاه باج ندادند و همه بدانند ما نیز از طرف ملت ایران و از طرف خود به هیچ‌کس باج نخواهیم داد. ملت ایران می‌خواهد ملتی مستقل، پویا، حرکت‌کننده به جلو، عامل به احکام اسلامی و قدرتمند برای دفاع از حقوق و عقاید خود باشد. آیا این خواسته به حق جرم است؟» (دیدار با هزاران نفر از مردم مازندران، ۱۳۸۸).

- تعریف فرهنگ

فرهنگ مثل سایر مفاهیم علوم انسانی، میان صاحب‌نظران و نظریه‌پردازان به یکی از مقولات مغلق و مبهم می‌ماند و در دایره لفظ‌پردازی‌های بی‌سرانجام، حیران و سرگردان است و هنوز اجماع روشنی بر سر تعریف آن حاصل نشده است (آقاپور، ۱۳۸۴: ۲۹).

از فرهنگ تعاریف متعددی، متجاوز از ۱۶۰ تعریف ارائه شده است که بعضی از آنها مفهوم عام و برخی دیگر مفهوم خاصی از این واژه را به دست می‌دهند.

- یکی از اولین تعاریف نسبتاً جامع از فرهنگ در سال ۱۸۷۱م توسط تایلور^۱ ارائه شده است.

این مردم‌شناس انگلیسی اعتقاد داشت که فرهنگ عبارت است از: مجموعه پیچیده‌ای از علوم، دانش‌ها، هنرها، افکار، اعتقادات، قوانین و مقررات، آداب و رسوم، سنت‌ها و به‌طور خلاصه، تمام آموخته‌ها و عاداتی که یک انسان به عنوان عضو جامعه اخذ می‌کند.

- فرهنگ مجموعه پیچیده‌ای است که دربرگیرنده دانستنی‌ها، اعتقادات، هنرها، اخلاقیات، قوانین، عادات و هرگونه توانایی دیگری است که به‌وسیله انسان به‌عنوان عضو جامعه کسب شده است (دانشنامه سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی).

- به اعتقاد «سمتر» جامعه‌شناس آمریکایی، فرهنگ مجموعه آداب و رسوم، سنت‌ها و نهادهای اجتماعی است.

- اسپنسر در کتاب *اصول جامعه‌شناسی* خود از فرهنگ به‌عنوان محیط فوق جسمانی انسان یاد می‌کند و درصدد جدا ساختن فرهنگ از عوامل جسمانی و طبیعی است. وی اعتقاد داشت که محیط فوق جسمانی خاص انسان است، درحالی‌که انسان از لحاظ دو محیط دیگر (طبیعی و جسمانی) با حیوان دارای وجه مشترک است (عربی و حاتمی، ۱۳۹۲: ۵).

- براساس اندیشه‌های رهبر انقلاب، فرهنگ به معنای خاص برای یک ملت، عبارت است از ذهنیات، اندیشه‌ها، ایمان‌ها، باورها، سنت‌ها، آداب و ذخیره‌های فکری و ذهنی [۱]. بخش عمده فرهنگ، همان عقاید و اخلاقیات یک فرد یا جامعه است. رفتارهای جامعه هم که جزو فرهنگ عمومی و فرهنگ یک ملت است، برخاسته از همان عقاید است. در واقع، عقاید یا اخلاقیات، رفتارهای انسان را شکل می‌دهند و به‌وجود می‌آورند.

1- E. B. Taylor

از تعاریف فوق یک وجه مشترک می‌توان یافت و آن وجود سلسله‌ای از باورها و اعتقادات عجین شده در انسان است که ضمیر ناخودآگاه او را هدایت می‌کند و به قول «ادگار شاین» لایه مصنوعات و ابداعات، ارزش‌ها و مفروضات اساسی وجود انسان را اشغال کرده است (عربی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۳).

- اهمیت فرهنگ

فرهنگ برای جامعه، هم‌چون حافظه برای انسان است (تریان دیس، ۱۳۷۸: ۲۶). اهمیت فرهنگ را به‌طور کلی می‌توان در دو جنبه خلاصه کرد: نخست، جایگاهی که فرهنگ در هویت و موجودیت جامعه دارد و دیگری، نقشی که فرهنگ در پیشرفت جوامع ایفا می‌کند. بی‌شک بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد (قربانی، ۱۳۸۳: ۱۹-۲۲).

گروهی از جامعه‌شناسان از فرهنگ تقسیم‌بندی متفاوتی با عنوان فرهنگ سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مطرح کرده و آن را دارای دو جنبه اساسی دانسته‌اند.

- فرهنگ سخت‌افزاری و نرم‌افزاری

۱. فرهنگ سخت‌افزاری: شامل ابزارها و اشیایی که ساخته و به ارث گذارده‌اند.
۲. فرهنگ نرم‌افزاری: شامل رسم‌ها، اعتقادات، علوم و هنر که عمدتاً محصول زبان و خط است. به هر حال، یافتن نقطه اتصال فرهنگ سخت‌افزاری و نرم‌افزاری جامعه در بهره‌برداری آن و در جهت توسعه یا تکمیل و یا حتی تصحیح جامعه نقش مهمی دارد.

- ارزش‌ها

ارزش‌ها «ایده‌هایی هستند که برای آنها احترام قائل هستیم» (کاظمی و سعیدی، ۱۳۸۳). ارزش‌ها را به دو دسته زیبایی‌شناسی و اخلاق تقسیم می‌کنند. ارزش‌های اخلاقی جنبه دستوری دارند و آنها را به «ایده‌هایی که برای آنها احترام قائلیم و رفتار ما را هدایت می‌کنند» تعریف می‌کنیم. همچنین ارزش‌ها را مجموعه ترجیح‌هایی که یک نفر دارد، تعریف می‌کنند (علی‌پور، ۱۳۸۷: ۱).

- ایثار

کلمه ایثار باب افعال از ماده آثر یوثر به معنای او را بر خود برگزید و برتری داد (جر، ۱۳۶۳: ۲). از ایثار تعبیر و تعاریف مختلفی ارائه شده که به بعضی از آنها اشاره می‌کنیم: بذل و بخشش، ترجیح دادن بعضی بر بعضی دیگر، گذشت کردن از حق خود برای دیگران (دهخدا، ۱۳۷۶: ۳۱۶۶). برگزیدن و منفعت غیر را بر خود مقدم داشتن (انوری، ۱۳۸۱: ۳۲۰). ایثار در اسلام به معنای تلاش، فداکاری، بخشش و اخلاص در راه خدا آمده است که بیانگر رشد و معرفت الهی انسان است و با مفاهیمی همچون شهادت، خیرخواهی و دیگرخواهی همراه است.

- شهادت

واژه شهید به معنای شاهد، گواه و کشته‌شده در راه خدا آمده است. شهید از ریشه شهد در لغت عرب با مشتقات متعدد در اصل به معنی حاضر بودن در یک محل (نقطه مقابل غایب بودن) است (میمنه، ۱۳۸۵: ۸).

ظاگر فرد مرگی را انتخاب کند که دارای دو مشخصه باشد، در اسلام از او به‌عنوان شهید یاد می‌کنند: اول، در راه خدا کشته شود؛ دوم، دو مرگی آگاهانه باشد (مهینی، ۱۳۸۳: ۴۵). شهادت یعنی کشته شدن در راه خدا. شهادت مرگی آگاهانه، مقدس و هدفمند است (جنتی، ۱۳۸۲: ۱۸۵ و صابری یزدی، ۱۳۷۵: ۳۵۱).

- ترویج

ترویج در لغت به معنی رایج کردن، متداول کردن و روان کردن است. ترویج نوعی تغییر در جهت توسعه منابع انسانی است.

- فرهنگ شهادت

تعاریف متعددی از فرهنگ شهادت آورده شده است. فرهنگ شهادت عبارت است از «مجموعه آگاهی‌ها، باورها، آداب، اعتقادات و اعمالی که موجب وصل شدن انسان به عالی‌ترین و والاترین درجه کمال، یعنی مرگ آگاهانه در راه خدا می‌شود. هرگونه آثار باقی‌مانده از شهدا درباره شهادت و شهید، سیره، روش و پیام شهیدان و بالاخره تربت پاک و مقدس آنان بخشی از این فرهنگ محسوب می‌شود. تعیین عاشقانه‌ای که انسان دنیوی را در عبور از حیات مادی به

حیات معنوی لقاءالله... می‌رساند (معدنی، ۱۳۷۸: ۲۲).

تعریف نهایی فرهنگ شهادت عبارت است از: «آثار باقی‌مانده از شهید، اعم از غیره مادی (معنوی) مثل: باورها، اعتقادات، خلیات، رفتارها، اهداف و سایر وجوه معنوی و الهی شهید که الهام‌گرفته از قرآن و معصومین (ع) است و آثار مادی آن که عبارت‌اند از: تربیت پاک شهید، وسایل شخصی، اسامی خیابان‌ها، مراسم مربوط به شهید، آثار مکتوب و کلاً هر چیزی که قابل مشاهده و لمس بوده، یادآور شهید باشد.»

در تعریف شهادت می‌توان سه نگاه داشت: قبل از شهادت، حین شهادت و بعد از شهادت، و براساس آن مقاطع و ویژگی‌های آن و زمان مورد نظر، تعریف ارائه داد. می‌توان این مقاطع را جدا دید یا به همه پیوسته. همچنین می‌شود یک مقطع را مبنا قرار داد یا اینکه به عوامل و مواردی پرداخت که منتج به شهادت می‌شود. به عبارت دیگر، فرهنگ منتج است، تدریجی درست می‌شود، شهادت نیز محصولی است که بایستی معرفی شود و شهدا معرف آن فرهنگ‌اند. فرهنگ شهادت مجموعه آثار، اصول و معارفی است که معرف و برآمده از حیات معنوی شهیدان راه خدا، و مبین سیره عملی آنهاست.

کارکردهای مختلف فرهنگ شهادت

- ۱. فدا کردن جان برای حفظ ارزش‌ها:** در جوامعی که احترام و وفاداری به ارزش‌ها یک اصل محسوب می‌شود و برای جامعه اهمیت دارد، در صورت به خطر افتادن ارزش‌هایی که مهم هستند، در مقاطعی از تاریخ، افراد جان خویش را کمتر از ارزش‌ها می‌دانند و حاضر می‌شوند به منظور بقا و حیات جامعه و ارزش‌های آن جان خویش را فدا کنند.
- ۲. عزت نفس بخشیدن به افراد:** امام راحل (ره) در این زمینه می‌فرماید: «اسلام این پیروزی را حاصل کرده، شهادت است که این پیروزی را حاصل کرده، شهادت هم حفظ اسلام است، از اول اسلام با شهادت پیش برده، حالا هم که می‌بینید جوان‌های ما شهادت را می‌خواهند... این حس بود که ما را پیش برد، این حس شهادت بود، جلو آمدن برای اسلام و شهادت بود که ما را به پیروزی رساند.»
- ۳. ایجاد هویت و هدف مشترک:** مؤلفه‌های شهادت یعنی گام برداشتن در راه خدا و

مرگ داوطلبانه در موقع لزوم، هویت و هدفی مشترک را برای افراد جامعه ایجاد می‌کند و می‌تواند الگو و راهکار عملی برای نسل‌ها و ملل زیر ظلم و ستم باشد.

۴. عامل همبستگی اجتماعی: عاشورا، عزاداری، نوحه‌خوانی، امام حسین (ع) و... مفاهیمی هستند که موجب همبستگی شیعیان در طول تاریخ مبارزانشان شده و انگیزه‌ی قوی به منظور همدلی، اتحاد و اتفاق به آنها بخشیده است. لذا فرهنگ شهادت یکی از عوامل مهم در همبستگی اجتماعی محسوب می‌شود.

۵. ایجاد روحیه ظلم‌ستیزی و عدالت‌طلبی: صاحبان سلطه، ظالمان و مخالفان عدالت و قسط تا زمانی که مشعل شهادت در جامعه فروزان است، مدام احساس خطر می‌کنند. رهبر انقلاب نیز به خوبی به این مسئله واقف بوده‌اند: «اسلام در کشور ما می‌رفت تا به تباهی کشیده شود، که با خون شهیدان ملت ما حیات خود را باز یافت» (عربی و حاتمی، ۱۳۹۲: ۷).

عمده‌ترین موانع باز دارنده ترویج فرهنگ ایثار و شهادت

یکی از بخش‌های فرهنگ غنی و ناب اسلام، فرهنگ ایثار و شهادت است که برای شناخت صحیح و کافی درباره ابعاد گوناگون آن و اشاعه آن در سطح جامعه، علاوه بر شرایط و فضای مناسب فردی و اجتماعی نیازمند شناسایی و رفع «اصلی‌ترین موانع و عوامل بازدارنده» در این ارتباط هستیم که به عمده‌ترین آنها اشاره می‌شود:

۱. عدم شناخت صحیح و کافی نسل‌های جدید از فرهنگ ایثار و شهادت به‌واسطه ایجاد شکاف بین نسل جوان با نسل شهدا و ایثارگران که منشأ بخشی از مشکلات بوده است و نیز عدم پاسخگویی به شبهات فکری ایجادشده برای نسل جوان در این زمینه؛
۲. تهاجم فرهنگی دشمنان خارجی و داخلی در قالب تبلیغات سوء رسانه‌ای و جنگ نرم نسبت به عناصر اصیل فرهنگ اسلامی، از جمله فرهنگ ایثار و شهادت و کم‌رنگ ساختن پیامدهای مثبت آن برای جامعه؛
۳. وجود دغدغه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در سطح جامعه و اولویت منافع فردی بر مصالح همگانی که منجر به تضعیف باورهای فرهنگی - اسلامی (روحیه ایثار و شهادت طلبی) نزد اقشار مختلف جامعه می‌شود؛

۴. نبود ارتباط کافی خانواده‌ها با سازمان‌های فرهنگی و مذهبی، از جمله: بنیاد شهید و امور ایثارگران و همین‌طور روابط اندک این مراکز با نهادهای علمی و پژوهشی، به ویژه دانشگاه‌ها و بالعکس و کمبود محسوس فعالیت‌های پژوهشی در این حوزه؛
۵. ضعف در ساختار و محتوای سازمان‌ها و نهادهای مذهبی و فرهنگی مرتبط با امور ایثارگران و شهدا، از قبیل: ضعف در مدیریت، برنامه‌ریزی، کنترل، نظارت، آموزش، تبلیغ و غیره؛
۶. نهادینه شدن برخی رفتارهای غلط و افکار نادرست در اذهان بسیاری از مردم به دلیل عدم تبیین صحیح فرهنگ ایثار و شهادت و نیز برخوردهای تند و غلط در این ارتباط که موجب جبهه‌گیری می‌شود.
۷. برخورد سلبی و غیرتربیتی با جوانان، عدم استفاده از زبان مناسب، ضعف در معرفی الگوهای عملی به آنان و کم‌توجهی به نقش سازنده آنها به همراه محکم نبودن پایه‌های فکری و عدم درک صحیح از این مقوله‌ها؛
۸. عدم توجه به اولویت‌بندی‌ها، مقتضیات زمانی و عدم شناخت کافی از این موانع و راه‌های مقابله با آن (عربی و حاتمی، ۱۳۹۲: ۱۸-۱۷).
- بر این اساس تا زمانی که این موانع و چالش‌ها مرتفع نشوند، هرگز نمی‌توان انتظار داشت که فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه اسلامی به‌طور کامل و صحیح اشاعه یابد و در مرحله بعد، از آن به‌عنوان ابزاری برای مقابله با جنگ نرم دشمن بهره‌برد. این امر نیازمند بینش و تحلیلی جامعه‌شناختی و الهیاتی است.

راهکارهای ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه

- شناسایی عوامل مهم و مؤثر در توسعه و ترویج فرهنگ ایثار و شهادت؛
- فرهنگ‌سازی و ارتقای سطح آگاهی‌ها و باورهای دینی مردم در طول سال از طریق رسانه‌ها، به‌ویژه صدا و سیما، سازمان‌های مسئول و متولی امور دینی، مذهبی و فرهنگی، خانواده‌ها و نهادهای آموزشی؛
- برنامه‌ریزی برای نهادینه کردن فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه؛
- ایجاد ارتباط و تعامل متقابل از سوی سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران با جوانان به‌ویژه جوانان

- دانشگاهی و مدرسه‌ای و نیز برگزاری نشست‌های مشترک و تخصصی دوره‌ای و حمایت از طریق پژوهش‌های علمی و عملیاتی آنان، ایجاد تعامل سازنده با سایر نهادهای آموزشی و پژوهشی و استفاده از ایده‌های متخصصان و صاحب‌نظران در حوزه دین؛
- معرفی شهدا و ایثارگران به عنوان الگوهای راستین رفتاری برای جوانان؛
  - برگزاری همایش‌ها، کنفرانس‌ها و مسابقات علمی-پژوهشی در قالب فراخوان آثار در ابعاد مختلف فرهنگ ایثار و شهادت با همکاری بنیاد شهید، نهادهای فرهنگی و مذهبی، دانشگاه‌ها، مدارس و صدا و سیما که علاوه بر جنبه اطلاعاتی و آموزشی می‌تواند، با تجمع آثار و افکار مشوق طیف وسیعی در جهت اشاعه و زنده نگه داشتن دستاوردهای دفاع مقدس، انقلاب اسلامی، شهداء و ایثارگران باشد؛
  - رسانه‌های جمعی، به ویژه صدا و سیما به عنوان مهم‌ترین ابزار، که هدایتگری روند کلی فرهنگ جامعه را برعهده دارند، می‌توانند در احیا، رونق، پیرایه‌زایی و زمینه‌سازی هر چه بهتر و بیشتر این فرهنگ متعالی نقشی تعیین‌کننده ایفا کنند؛
  - حمایت از مطالعات و پژوهش‌های دانشگاهی در قالب پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی و طرح‌های پژوهشی مرتبط با فرهنگ ایثار و شهادت؛
  - ایجاد تشکل‌های غیردولتی جوانان و نوجوانان (NGO) به منظور مشارکت در امر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت و جذب افرادی که مایل به همکاری هستند؛
  - افزایش ارتباط با خانواده‌های شهدا، جانبازان و ایثارگران؛
  - معرفی و شناساندن اسوه‌های ایثار و شهادت به نسل جوان در مراسم‌ها و جشن‌های مذهبی؛
  - سامان‌دهی آرشیو و تدوین بانک اطلاعات پژوهش‌های فرهنگ ایثار و شهادت؛
  - مبارزه با مظاهر پیدای و پنهان تهاجم فرهنگی؛
  - زنده نگه داشتن یاد شهدا؛
  - حضور در آرامگاه‌های شهدا و تشریح مسئله شهادت از دیدگاه‌های مختلف؛
  - اصلاح ذهنیت‌ها در جهت یادآوری معنای واقعی ایثار و شهادت؛
  - تشویق ایثارگران اهل قلم به تألیف کتاب‌های حماسی و ایثارگری؛
  - ایجاد هماهنگی میان بخش‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی از طریق مهندسی

فرهنگی و مدیریت آن.

- اقدام مؤثر برای از بین بردن مظاهر متنوع ضد ارزشی در سطوح مختلف جامعه که حتی گاهی به نام ارزش تبلیغ و ترویج می‌شود.

نتیجه‌گیری

نیم قرن پیش، گزاره‌های نظیر این گزاره که «با افزایش قدرت نرم خود و بهره‌گیری و اعمال روشمند تهدیدات نرم، سهل‌تر و سریع‌تر از اعمال قدرت سخت و حتی نیمه‌سخت می‌توان اراده خویش را بر ملت‌ها و دولت‌ها تحمیل کرد»، نه تنها جدی گرفته نمی‌شد، بلکه راوی آن به منزله سبک مغزی واقعیت‌گریز تلقی می‌شد؛ اما امروزه در گفتمان‌های رایج بین بسیاری از اندیشمندان قلمروهای مختلف اجتماعی، سیاسی و فرهنگی، چنین گزاره‌هایی به موضوعی بدیهی و بی‌نیاز از استدلال و حجّت تبدیل شده است. در نیم قرن اخیر، به‌ویژه در دو دهه گذشته، شواهد متنوع و متعددی آشکار می‌سازد که با بهره‌گیری از فرایندهایی نظیر: اشاعه فرهنگی، نافرمانی مدنی، فرهنگ‌پذیری، مجاب‌سازی، عملیات رسانه‌ای، نفوذ اجتماعی و آموزش‌های تلویحی می‌توان اذهان مخاطبان را دستکاری کرد و نگرش‌ها، ترجیحات، سبک زندگی و نظام باورهای آنان را به تدریج بی‌آنکه خود بدانند، دستخوش تغییر ساخت.

اکنون که دشمنان اسلام و انقلاب تقریباً از تمام توطئه‌های استکباری خویش ناامید شده‌اند، تنها راه مقابله با این انقلاب شکوهمند اسلامی را مبارزه با فرهنگ و اعتقادات مردم می‌دانند و برای پیشبرد اهداف خود راهکار جنگ نرم را در پیش گرفته‌اند و بیشترین توجه و حمله را به نسل جوان، این آینده‌سازان جامعه اسلامی، معطوف داشته‌اند. لذا یکی از مهم‌ترین راهکارهای عملی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران در این مبارزه و جنگ نابرابر، ترویج فرهنگ ایثار و شهادت در جامعه است. در کشور ما، این فرهنگ جایگاه ویژه‌ای دارد و اوج آن دوران هشت ساله دفاع مقدس بوده است که به فرموده مقام معظم رهبری مدظله‌العالی «دوران هشت ساله دفاع مقدس اوج افتخارات ملت ایران است». ملت ایران مسلمان و از مذهب تشیع هستند و طبق قرآن و سایر آموزه‌های دینی، مردن در راه آرمان‌ها و شعائر اسلامی، زنده شدن است. خوشبختانه در جامعه ما این حقیقت والا، شناخته و پذیرفته شده و در چنین بستری، منافع

ملی بر منافع فردی، گروهی، قومی و... ارجحیت دارد. با توجه به اینکه جنگ نرم از طرف کشورهای استکباری، به ویژه آمریکا علیه کشور و ملت ایران شروع شده است، ترویج نامناسب و عدم دقت در ادامه شیوه‌ها و راهکارهای درست، مناسب و اثرگذار این فرهنگ غنی و متعالی و نیز نادیده گرفتن عناصر ارتباطی مؤثر در یک ترویج مناسب، مشکلات جدی برای این راهکار فرهنگی ایران به منظور مقابله با جنگ نرم دشمن ایجاد می‌کند. در ترویج فرهنگ ایثار و شهادت باید روی انواع ارتباطات انسانی و تأثیرات فرهنگ، اقتصاد و سیاست تمرکز داشت و عملکرد هر یک از این عوامل مختلف و تأثیرات متقابل آنها در یکدیگر را مد نظر قرار داد. لذا برای تبیین نقش و جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت که در دوران دفاع مقدس متبلور شد، بیش از هر چیز نیازمند بررسی درست دستاوردهای هشت سال دفاع مقدس هستیم. در این ارتباط، حرکت جدی تحقیقاتی و علمی درباره موضوع ضروری به نظر می‌رسد. به فرموده مقام معظم رهبری: «اگر بخواهیم انقلاب و کشور بیمه باشد، باید این شور و شوق، این حرکت عمومی و بسیج ملت را روز به روز تقویت کنیم». لذا برای حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس و فرهنگ ایثار و شهادت به نسل آینده و دفع خطر جنگ نرم دشمن، بایستی این فرهنگ با جدیت در برنامه‌ریزی‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور مدنظر قرار گیرد و این نکته مهم را هرگز فراموش نکنیم که با پیروزی انقلاب و اتمام جنگ، نباید شهدا، ایثارگران و فداکاری‌های آنان فراموش شود. مقام معظم رهبری اهمیت جنگ نرم و ضرورت مقابله با آن را همانند جنگ نظامی دانسته و به نقش استادان در مقابله با جنگ نرم اشاره کرده‌اند و اینکه آنها با ایجاد فضای امید، تحلیل مسائل و شناسایی اهداف دشمن در جایگاه فرماندهانی هستند که باید مسائل کلان را ببینند، دشمن را درست شناسایی کرده، اهداف دشمن را کشف کنند. در مقابل به نقش مؤثر دانشجویان نیز در مقابله با این جنگ اشاره می‌کنند که وظیفه حفظ حرکت، دفاع از نظام جمهوری اسلامی و نگاه امیدوارانه را بر عهده دارند و معتقدند که جوانان افسران مقابله با جنگ نرم هستند و دانشجویان را افسران این جبهه می‌دانند؛ افسرانی که هم فکر دارند، هم عمل و هم حضور در صحنه، و در چارچوب نیز کار می‌کنند.

منابع

- ۱- ابراهیمی، اسماعیل و بهرام فاتح و شهروز دانا (بی‌تا)؛ ایثار و شهادت؛ نقش و کارکرد آن در توسعه کشور، مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.
- ۲- اخوان ارمکی، عباسعلی و فاطمه حمیدیان (۱۳۹۰)؛ بازخوانی وصیت نامه شهید، راهکاری برای تقویت فرهنگ ایثار و شهادت، مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.
- ۳- اسدی، علی و سیدمحمدرضا موسوی و محمد رجبی (۱۳۹۰)؛ عوامل مؤثر بر پیدایی و گسترش فرهنگ ایثار و شهادت، مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.
- ۴- آقاپور، علی (۱۳۸۴)؛ مجموعه مقالات همایش ایثار و شهادت، دبیرخانه شورای نظارت بر ترویج فرهنگ ایثار و شهادت، زمستان.
- ۵- امیرنژاد، قنبر و محمدحسن محسن نسب (۱۳۹۰)؛ گسترش ایثار و شهادت، راهبرد اساسی ترویج فرهنگ دفاع مقدس، مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.
- ۶- انوری، حسن (۱۳۸۱)؛ فرهنگ بزرگ سخن، ج ۱، تهران.
- ۷- افشار، اعظم (۱۳۸۸)؛ راه‌های حفظ و انتقال فرهنگ ایثار و شهادت به نسل آینده، مجموعه مقالات کنگره سرداران، امیران، فرماندهان و هشت هزار شهید استان همدان.
- ۸- بیانات رهبر معظم انقلاب در دیدار با علما و روحانیون تبریز، ۱۳۷۲/۵/۵.
- ۹- بیانات مقام رهبری در مراسم ویژه روز بسیج در پادگان امام حسن مجتبی (ع)، ۱۳۶۹/۹/۵.
- ۱۰- ترابیان، سمیه؛ مریم خاوری رمضان و حمید چهره‌پور (۱۳۹۰)؛ نگرش گروه‌های اجتماعی مختلف به‌ویژه جوانان نسبت به فرهنگ ایثار و شهادت و راهبردهای تقویت آن، مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.
- ۱۱- تریاندیس، هریس (۱۳۷۸)؛ فرهنگ و رفتار اجتماعی، ترجمه نصرت فتی، تهران: رسانه‌ش.

- ۱۲- جر، خلیل (۱۳۶۳)؛ فرهنگ لاروس، ترجمه سیدحمید طیبیان، تهران: امیرکبیر.
- ۱۳- جنتی، احمد (۱۳۸۲)؛ نصاب، قم: نشر الهادی.
- ۱۴- دانشنامه سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، وزارت آموزش و پرورش.
- ۱۵- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۶)؛ لغت‌نامه، تهران: دانشگاه تهران.
- ۱۶- رنجبران، داود، (۱۳۸۸)؛ جنگ نرم، تهران: انتشارات ساحل اندیشه.
- ۱۷- صابری یزدی، علیرضا و محمدرضا انصاری محلاتی (۱۳۷۵)؛ الحکم الزاهره، قم: مرکز چاپ و نشر تبلیغات اسلامی.
- ۱۸- عربی، زهرا و حاتمی، داود (۱۳۹۲)؛ نقش و جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت در بیداری اسلامی و تداوم آن، نخستین همایش بین‌المللی مطالعه علمی ایثار و شهادت، دانشگاه تهران.
- ۱۹- علی‌پور، جواد (۱۳۸۷)؛ جایگاه فرهنگ ایثار و شهادت به‌عنوان قدرت نرم در دکترین امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، مجموعه مقالات همایش ملی فرهنگ ایثار و شهادت، دانشگاه زنجان.
- ۲۰- قربانی، علی حسین (۱۳۸۳)؛ بررسی اصول و مبانی مدیریت فرهنگی، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- ۲۱- کاظمی، یحیی و سعیدی رضوانی، محمود، (۱۳۸۳)؛ «مقایسه تأثیر روش‌های تدریس بر تغییر دانش‌آموزان نسبت به هدف‌های ارزشی درس دینی»، مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه سیستان و بلوچستان، سال ۱، ش ۱.
- ۲۲- ماه پیشانیان، مهسا (۱۳۸۶)؛ «راهکارهای آمریکا برای جنگ نرم با جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه علمی-تخصصی عملیات روانی، سال ۵، ش ۱۸، تهران: معاونت فرهنگی ستاد مشترک سپاه، زمستان.
- ۲۳- مطهری، مرتضی (۱۳۷۲)؛ فرهنگ شهادت، تهران: انتشارات صدرا.
- ۲۴- معدنی، سعید (۱۳۸۷)؛ مقدمه‌ای بر مفهوم فرهنگ شهادت و شیوه‌های ترویج آن، ترجمه مسعود حاجی‌زاده میمندی، دفتر تحقیق و پژوهش اداره تحقیقات و مطالعات بنیاد شهید انقلاب اسلامی.

- ۲۵- ملکی، سعید و حاتمی، داود (۱۳۹۲)؛ «جنگ نرم و راهکارهای مقابله با آن با الهام از دیدگاه مقام معظم رهبری»، مجله مهندسی فرهنگی، سال ۸، ش ۷۶، تابستان.
- ۲۶- منفرد، حسین؛ پورطهماسی، سیاوش و فاتح، بهرام (۱۳۹۰)؛ آسیب‌شناسی رسانه‌ها در رویارویی با چالش‌های جهانی شدن و نهادینه سازی فرهنگ ایثار و شهادت، مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.
- ۲۷- مهینی، شهربانو (۱۳۸۳)؛ طبقه‌بندی موضوعات مربوط به شهید و شهادت در نهج‌البلاغه محقق؛ محمدرضا کلانتری سرچشمه، سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران، اداره تحقیقات و مطالعات.
- ۲۸- میمنه، حیدر علی (۱۳۸۵)؛ تبیین و طبقه‌بندی ویژگی‌های فرهنگ ایثار و شهادت بر مبنای معارف و تعالیم اسلامی، سعید زاهد، سازمان بنیاد شهید و امور ایثارگران استان فارس، اداره تحقیقات و مطالعات.
- ۲۹- نادری زاده، غلامرضا؛ علیرضا یوسفی و احمدعلی فروغی (۱۳۹۰)؛ الگوی آموزشی تقویت فرهنگ ایثار و شهادت در برنامه درسی مدارس، مجموعه مقالات همایش ملی ایثار و شهادت، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد همدان.
- ۳۰- نوروزی، محمدجواد و همکاران (۱۳۹۱)؛ دست در دست صبح (انقلاب اسلامی)، تنظیم و نظارت نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، معاونت راهبردی، نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، قم: دفتر نشر معارف.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی